

выделение определенных общественно-территориальных единиц будет значительно отличаться от существующей системы административно-территориального устройства.

Научная новизна. Обосновано, что регион должен рассматриваться как ограниченная часть пространства, которое должно историко-культурную идентичность отраженную в общественном сознании населения, общие черты естественно-географического потенциала и социально-экономического развития, а также может быть объединена общими полифункциональными институтами.

Практическая значимость. Отдельные положения научного исследования могут быть использованы в учебном процессе при преподавании таких дисциплин, как: «Региональная экономика», «Национальная экономика» и т.п., а также при написании научных работ.

Ключевые слова: регион, район, регионализация, региональная экономика, региональная политика, развитие.

УДК 332.1:338.24

Черемісіна Т.В.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту,
Бердянський державний педагогічний університет

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «РЕГІОНАЛЬНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ» ТА «РЕГІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ» В СИСТЕМІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Постановка проблеми. На сучасному етапі реформування системи управління регіональним розвитком зростає значення стратегічного планування як важеля прямого впливу держави на процеси збалансованого відтворення регіональних комплексів.

У науковій літературі регіональне управління та розвиток набуває ознак фахової діяльності, яке вміщується в системі регіонального менеджменту. При всій важливості питань регіонального розвитку, його аналіз у науковій літературі є епізодичним і недостатньо комплексним, відсутні науково обґрунтовані і апробовані висновки щодо важливості саме регіонального менеджменту як важливої складової регіонального управління, що ставить досліджувану проблему у розряд актуальних.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для дослідження та співвідношення понять «регіональний менеджмент» та «регіональне управління» в системі регіонального розвитку доцільно розглянути поняття «менеджмент» та «управління».

Поняття «менеджмент» дуже швидко і невідворотно поповнило науково-технічну термінологію, але й досі немає чіткої визначеності щодо розуміння та вживання поняття «менеджмент» відповідно до нових умов господарювання. При цьому часто появу терміна «менеджмент» пояснюють лише модними іноземними віяннями, розглядаючи його досить поверхнево. Також слід відзначити, що в значній кількості науково-технічної літератури замість поняття «менеджмент» як синонім вживають термін «управління» [4; 15; 12] або використовують їх одночасно [10]. Крім того, у нормативних документах (НД) термін «менеджмент» взагалі не узаконено [5] і навіть в національних НД, гармонізованих з міжнародними стандартами, для перекладу словосполук з терміном менеджмент без врахування суті тексту вживають термін «управління».

Постановка завдання. Метою дослідження є визначення понять «менеджмент» та «управління», а також з'ясування співвідношення цих понять в системі регіонального розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Що стосується сучасного тлумачення понять «управління» і «менеджмент», то вони в окремих наукових джерелах трактуються по-різному та мають особливі відмінності.

По-перше, названі поняття ототожнюються, що пояснюється тим, що в словнику англійської сучасної мови поняття «менеджмент» перекладається як «управління», «завідування», «вміння володіти», «керівництво», «дирекція», «адміністрація» тощо.

По-друге, ряд дослідників вважає, що поняття «менеджмент» вужче за поняття «управління»; воно є одним із видів управління, менеджмент в основному стосується різних аспектів діяльності керівника, в той час як поняття управління охоплює всю галузь людських взаємовідносин в системі «керівники – виконавці», включаючи колективних суб'єктів управління.

По-третє, поняття «менеджмент» трактується як «зовсім інше управління, якому треба ретельно і довго вчитися», це «антонім нашого традиційного уявлення про управління».

Проведений аналіз економічної літератури дозволив встановити сутність терміну «управління». На сьогоднішній день існує чимало визначень сутності управління. Трактуювання цього терміну автори

подають через функції, системний підхід, визначають його як процес, діяльність, мистецтво управління персоналом і т.д.

Термін «управління» у буквальному розумінні означає діяльність з керівництва чимось [7].

П. Друкер надає наступне визначення: управління – це особливий вид діяльності, що перетворює неорганізований натовп в ефективну цілеспрямовану і продуктивну групу [16, с. 18]. Управління, на його думку, є стимулюючим елементом соціальних змін і прикладом значних соціальних змін.

Г.В. Осовська робить акцент на тому, що в центрі управління насамперед ставиться колектив людей, які працюють на досягнення поставленої мети. Управління – це вплив на колектив, який направлений на досягнення мети, і необхідні для цього взаємопов'язані заходи; організація, важелі та регулювання цього процесу за допомогою зворотного зв'язку; керівництво людьми, розробка, прийняття та реалізація рішень; найкращий розподіл ресурсів та цілеспрямована переробка інформації тощо [11, с. 13].

Беата Колер-Кох розглядає управління як засоби і методи, за допомогою яких суперечливі переваги громадян перетворюються на ефективні політичні рішення; це способи трансформації різноманітних громадських інтересів в узгоджене дію і заходи, що забезпечують готовність соціальних факторів такої дії підкоритися [2].

Г.В. Атамчук розглядає управління як систему. У найбільш загальному вигляді терміном «управління», на думку автора, позначається діяльність, яка за своїм змістом є впорядкуванням взаємодії певної множини елементів. Впорядкування зв'язків між елементами будь-якої системи є необхідною умовою її існування і функціонування і досягається за допомогою двох основних способів: саморегуляції та управління [1, с. 22-23].

Досить чітко бачення науки управління та її предмета у французького вченого Бернара Гурнея [3, с. 25]. Наука управління, на його думку, може бути визначена як галузь суспільних наук, яка намагається дати опис і пояснення структури і діяльності органів, що становлять апарат держави і публічних колективів.

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що, на думку науковців, в науково-методичній літературі термін «менеджмент» трактується як процес управління, мистецтво управління, апарат управління або як категорія людей.

Фундаментальний Оксфордський словник англійської мови дає таке тлумачення поняття «менеджмент» (від англ. *manage* – керувати, управляти, завідувати, стояти на чолі): спосіб, манера ставлення до людей; влада і мистецтво управління; особливий рід уміння та адміністративні навички; орган управління, адміністративна одиниця [11, с. 11].

Аналіз показав, що менеджмент як наукова теорія виникла і розвивається у зв'язку з необхідністю дослідження і пояснення таких явищ, як процвітання або банкрутство організацій, визначення та застосування певних методів управління для забезпечення їх успішної діяльності.

Американський дослідник цієї проблеми П. Друкер підкреслює виключно американське походження цього поняття та наголошує, що до організацій, діяльність яких не відноситься до сфери бізнесу, як правило, поняття «менеджмент» і «менеджер» не застосовуються. Відтак поняття «менеджмент» щодо поняття «управління» слід розглядати як частину від цілого [16, с. 18].

На думку В.П. Сладкевича, А.Д. Чернявського, ефективно керувати організацією або її підрозділами в сучасних умовах неможливо без глибокого розуміння сутності та змісту менеджменту. На їх думку, менеджмент – складне, містке і багатогранне явище, що охоплює вміння людини: досягати поставлених цілей, використовуючи працю, інтелект, мотиви поведінки інших людей; функції, види діяльності, пов'язані з управлінням людьми в організаціях різних типів; область людського знання, що допомагає керувати; певну категорію людей (соціальний шар), що здійснюють управління [14, с. 5]. Управління, на думку цих авторів, – це свідомий вплив людини на об'єкти, процеси та їх учасників, здійснюваний з метою надання певної спрямованості діяльності та отримання бажаних результатів.

Ще донедавна поняття «менеджмент» було новим і недарма незрозумілим для багатьох в нашій країні. Але з розвитком ринкових відносин, процесом приватизації державної власності, розширенням діяльності комерційних підприємств, зарубіжній досвід управління в сфері ринкової економіки став досить актуальним. Нова наука – «менеджмент», (яка спочатку сприймалась як метод управління) набула значного поширення як така, що всебічно вивчає феномен управління, його методи і принципи.

Якщо розглядати менеджмент та управління в системі регіонального розвитку, то регіональний менеджмент як один з видів спеціального менеджменту представляє собою сукупність принципів, методів, форм і засобів впливу на господарську діяльність регіону.

Територія – це свого роду специфічний товар, і цей товар сприймається певним чином його основними та потенційними споживачами [6, с. 120].

Міністерство регіонального розвитку повинно мати функції, притаманні аналогічним новоствореним структурам, діючим у країнах Центральної і Східної Європи [13, с. 76-77], а саме: оцінка розвитку регіонів; управління фінансовими коштами, що виділяються державою на реалізацію її регіональної політики; координація діяльності представників центральних органів державного

управління на регіональному рівні; розробка державних цільових регіональних та міжрегіональних програм тощо.

Поряд із цим, Міністерство регіонального розвитку має формувати регіональну політику держави перш за все на таких принципах, як: пріоритет державних інтересів; урахування інтересів окремих регіонів; створення таких умов, коли регіону вигідно ефективно використовувати всі свої ресурси та отримувати високі результати діяльності [8, с. 38-39].

Регіональний розвиток вимагає вирішення великої кількості проблем. Основним результатом ефективного управління розвитку регіону має бути підвищення якості життя населення та створення стійких передумов для прориву кожного регіону на більш високі щаблі соціально-економічного розвитку [9]. Якщо розглядати управління містом, то воно виступає складовою управління регіоном.

Таким чином, можна зробити висновок, що поняття «регіональне управління» включає в себе поняття «регіональний менеджмент». Хоча поняття «менеджмент» і «управління» близькі за значенням, однак термін «управління» набагато ширше, оскільки застосовується до різних видів і сфер людської діяльності) (рис. 1).

Рис. 1. Місце менеджменту в процесі регіонального управління та розвитку

Джерело : розробка автора

Таким чином, процес регіонального управління включає: управління персоналом, управління екологією, управління інформацією, маркетинг, фінанси та менеджмент (планування, організація, мотивація, контроль).

Проведений порівняльний аналіз дає змогу навести достатньо широкий спектр відмінностей понять «регіональне управління» і «регіональний менеджмент» (табл. 1).

Таблиця 1

Співвідношення понять «регіональний менеджмент» та «регіональне управління» в системі регіонального розвитку

Ознака розмежування понять	Регіональне управління	Регіональний менеджмент
Структура	Ціле	Частина від цілого
Економічна система	Планова економіка	Ринкова економіка
Сфера управління	Управління процесами	Управління людським потенціалом
Сфера людських відносин	Охоплює всю галузь людських взаємовідносин	Охоплює різні аспекти діяльності людей
Сфера діяльності	Діяльність з керівництва чимось	Діяльність з керівництва людьми
Об'єкт управління	Керівництво територією	Керівництво людьми
Управлінські аспекти	Взаємодія певної множини елементів	Феномен управління (методи і принципи)
Відображення дійсності	Система обґрунтування тверджень і гіпотез	Мистецтво
Стиль управління	Авторитарний	Демократичний
Принцип управління	Заснований на централізації	Заснований на децентралізації

Джерело : розробка автора

Таким чином, результати аналізу показали, що терміни «регіональне управління» та «регіональний менеджмент» у більшості трактують як поняття синоніми, але коли більш детально вивчати їх, можна розмежувати наведені поняття.

Висновки з проведеного дослідження. Проведені дослідження поняття «управління» та «менеджмент» дозволили визначити співвідношення понять «регіональний менеджмент» та «регіональне управління» в системі регіонального розвитку. У найбільш загальному розумінні «управління» використовується як родове поняття, що характеризує впорядкування взаємозв'язків і взаємодії певної множини елементів або складових частин природи, суспільства чи самої людини. Визначено, що «регіональний менеджмент» є частиною «регіонального управління». Отже, можна зробити висновок, що в даний час в управлінській літературі існує тенденція розглядати «регіональне управління» як реалізацію функцій регіональної влади щодо досягнення регіонального розвитку. «Регіональний менеджмент» представляє собою систему цілеспрямованого впливу на керовані об'єкти: організації, підприємства, населення, що територіально розташовані у даному муніципальному утворенні, засновані на пізнанні й правильному застосуванні законів сучасного економічного розвитку з метою забезпечення адекватного процесу життєдіяльності суспільства в процесі відтворення.

Бібліографічний список

1. Атаманчук Г.В. Теория государственного управления. Курс лекций. / Г.В. Атаманчук. – М. : Юр. лит., 1997. – С. 22-23.
2. Беата Колер-Кох Эволюция и преобразование европейского управления / Беата Колер-Кох // Мировая экономика и международные отношения. – 2001. – № 7. – С. 44-55.
3. Гурней Б. Введение в науку управления / Б. Гурней. – М. : Прогресс, 1969. – С. 25.
4. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т. / [За ред. С.В. Мочерного]. – Львів : Світ, 2005. – 610 с.
5. ДСТУ ISO 9000-2001. Системи управління якістю. Основні положення та словник. – К. : Держстандарт України, 2001. – 40 с.
6. Жердева О. Роль маркетинга в идентификации территорий / О. Жердева // Маркетинг в России и за рубежом. – 2006. – № 2(52). – С. 120-126.
7. Колпаков В.К. Адміністративне право України : [підручник] / В.К. Колпаков. – К. : Юрінком Інтер, 1999. – 736 с.
8. Коротич О.Б. Підвищення ролі системи місцевого самоврядування і управлінні розвитком регіонів України / О.Б. Коротич // Вісник економічної науки України. – 2004. – № 1. – С. 37-42.
9. Кузьменко Л.М. Управление функционированием и развитием экономики региона : [монография] / Л.М. Кузьменко ; НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 2004. – 284 с.
10. Момот О.І. Менеджмент якості та елементи системи якості : [навч. посібник] / О.І. Момот. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 368 с.
11. Осовська Г.В. Основи менеджменту : навч. посіб. [для студентів навчальних закладів] / Г.В. Осовська. – К. : «Кондор», 2003. – 556 с.
12. Основи менеджменту / [За наук. ред. проф. В.Г. Федоренка.] – К. : Алеута, 2007. – 420 с.
13. Романюк С.А. Політика регіонального розвитку в Україні: сучасний стан і нові можливості: Регіональні дослідження : [моногр.] / С.А. Романюк. – К. : Вид-во УАДУ, 2001. – 112 с.
14. Сладкевич В.П. Современный менеджмент (в схемах) : [опорный конспект лекций] / В.П. Сладкевич, А.Д. Чернявский. – [3-е изд., стереотип.]. – К. : МАУП, 2003. – 152 с.
15. Хміль Ф.І. Основи менеджменту / Ф. І. Хміль. – К. : Академвидав, 2005. – 608 с.
16. Peter F. Drucker A New Discipline / Peter F. Drucker // Success. – 1987. – January-February. – p. 18.

References

1. Atamanchuk, G.V. (1997), *Teoriia gosudarstvennogo upravleniia. Kurs lektsiy* [Theory conduct of the state-owned], Yur. lit., Moscow, Russia, pp.22-23.
2. Koler-Kokh, B. (2001), "Evolution and transformation of European governance", *Mirovaia ekonomika i mezhdunarodnye otnosheniia*, no.7, pp. 44-55.
3. Gurney, B. (1969), *Vvedenie v nauku upravleniia* [Introduction to management science], Progress, Moscow, Russia, p. 25.
4. Mochernyi, S.V. (2005), *Ekonomichnyi entsyklopedychnyi slovnyk: u 2-kh tomakh* [Economic Encyclopedic Dictionary], Svit, Lviv, 610 p.
5. DSTU 9000-2001, (2001), Quality management systems. Basic terms and vocabulary, DerzhStandard Ukrainy, Kyiv, 40 p.
6. Zherdeva, O. (2006), "The role of marketing in the identification of areas", *Marketing v Rossii i za rubezhom*, no. 2(52), pp. 120-126.

7. Kolpakov, V.K. (1999), *Administratyvne pravo Ukrainy* [Administrative Law Ukraine], tutorial, Yurinkom Inter, Kyiv, 736 p.
8. Korotych, O.B. (2004), "Enhancing the role of local government and Regional Development Ukraine", *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, no.1, pp. 37-42.
9. Kuzmenko, L.M. (2004), *Upravlenie funktsionirovaniem i razvitiem ekonomiki regiona* [Management of the functioning and development of the regional economy], monograph, NAN Ukrainy, In-t ekonomiki prom-sti, Donetsk, 284 p.
10. Momot, O.I. (2007), *Menedzhment yakosti ta elementy systemy yakosti* [Quality management and quality system elements], tutorial, Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, 368 p.
11. Osovskaya, H.V. (2003), *Osnovy menedzhmentu* [Fundamentals of Management], tutorial, Kondor, Kyiv, 556 p.
12. Fedorenko, V.H. (2007), *Osnovy menedzhmentu* [Fundamentals of Management], Aleuta, Kyiv, 420 p.
13. Romaniuk, S.A. (2001), *Polityka rehionalnoho rozvytku v Ukraini: suchasnyi stan i novi mozhyvosti: Rehionalni doslidzhennia* [Regional Development Policy in Ukraine: Current State and New Opportunities], monograph, Vyd-vo UADU, Kyiv, 112 p.
14. Sladkevich, V.P. and Cherniavskiy, A.D. (2003), *Sovremennyy menedzhment (v skhemakh)* [Modern Management (in the scheme)], MAUP, Kyiv, 152 p.
15. Khmil, F.I. (2005), *Osnovy menedzhmentu* [Fundamentals of Management], Akademvydav, Kyiv, 608 p.
16. Drucker, Peter F. (1987), A New Discipline, *Success*, January-February, p. 18.

Черемісіна Т.В. СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «РЕГІОНАЛЬНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ» ТА «РЕГІОНАЛЬНЕ УПРАВЛІННЯ» В СИСТЕМІ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Мета – визначення понять «менеджмент» та «управління», а також з'ясування співвідношення цих понять в системі регіонального розвитку.

Методика дослідження. Теоретичною основою дослідження є наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених за досліджуваною проблемою. В процесі роботи були використані загальнонаукові методи, зокрема: методи формальної логіки, систематизації та узагальнення (для розмежування та співвідношення понять «регіональний менеджмент» та «регіональне управління» в системі регіонального розвитку, аналізу понять «менеджмент» та «управління», порівняльної характеристики понять «регіональний менеджмент» та «регіональне управління»).

Результати. Встановлено, що, хоча поняття «менеджмент» і «управління» близькі за значенням, термін «управління» є набагато ширшим, оскільки застосовується до різних видів і сфер людської діяльності. Доведено, що поняття «регіональне управління» включає в себе поняття «регіональний менеджмент». Виявлено, що в даний час в управлінській літературі існує тенденція розглядати «регіональне управління» як реалізацію функцій регіональної влади щодо досягнення регіонального розвитку. «Регіональний менеджмент» представляє собою систему цілеспрямованого впливу на керовані об'єкти. Проведений порівняльний аналіз дав змогу навести достатньо широкий спектр відмінностей понять «регіональне управління» і «регіональний менеджмент». Визначено, що процес регіонального управління включає: управління персоналом, управління екологією, управління інформацією, маркетинг, фінанси та менеджмент (планування, організація, мотивація, контроль).

Наукова новизна. Удосконалено прийоми оцінювання регіонального розвитку на основі результатів порівняльного аналізу понять «менеджмент» та «управління», що дозволило розмежувати поняття «регіональний менеджмент» та «регіональне управління».

Практична значущість. Сформовані науково-методичні положення щодо розмежування понять «регіональний менеджмент» та «регіональне управління», прийнятні для використання органами виконавчої влади регіонального рівня та органами місцевого самоврядування.

Ключові слова: регіональне управління, регіональний менеджмент, територія, регіон, регіональний розвиток.

Cheremisina T.V. VALUE CONCEPTS OF "REGIONAL MANAGEMENT" AND "REGIONAL GOVERNANCE" IN THE REGIONAL DEVELOPMENT

Purpose – definitions of "management" and "governance" and clarify the relationship between these concepts in the system of regional development.

Methodology of research. The theoretical basis of scientific research is the work of domestic and foreign scientists for the investigated problem. In the process of general scientific methods were used, including: methods of formal logic, systematization and generalization (for differentiation and value concepts of "regional management" and "regional governance" in the system of regional development, analysis of the concepts of "management" and "governance", comparative characteristics of concepts "regional management" and "regional governance").

Findings. Established that, although the concept of "management" and "governance" are similar in meaning, the term "governance" is much broader, as applied to different types and areas of human activity. It has been proved that the term "regional governance" includes the concept of "local management". Currently, the management literature, there is a tendency to consider "regional management" functions as the implementation of the regional government to achieve regional development. "Regional management" is a system of targeting managed objects.

The comparative analysis made it possible to give a wide enough range of differences in the concepts of "regional governance" and "regional management". The process of regional management includes personnel management,

environmental management, information management, marketing, finance and management (planning, organization, motivation, control).

Originality. Improved techniques for measuring regional development on the basis of a comparative analysis of the concepts of "management" and "governance", which allowed distinguish between "local management" and "regional governance".

Practical value. Prevailing scientific and methodological provisions for the distinction between "regional management" and "regional governance" for use by executive regional and local authorities.

Key words: regional governance, regional management, territory, region, regional development.

Черемисина Т.В. СООТНОШЕНИЕ ПОНЯТИЙ «РЕГИОНАЛЬНЫЙ МЕНЕДЖМЕНТ» И «РЕГИОНАЛЬНОЕ УПРАВЛЕНИЕ» В СИСТЕМЕ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ

Цель – определение понятий «менеджмент» и «управление», а также выяснение соотношения этих понятий в системе регионального развития.

Методика исследования. Теоретической основой исследования являются научные труды отечественных и зарубежных ученых по исследуемой проблеме. В процессе работы были использованы общенаучные методы, в частности: методы формальной логики, систематизации и обобщения (для разграничения и соотношения понятий «региональный менеджмент» и «региональное управление» в системе регионального развития, анализа понятий «менеджмент» и «управление», сравнительной характеристики понятий «региональный менеджмент» и «региональное управление»).

Результаты. Установлено, что, хотя понятие «менеджмент» и «управление» близки по значению, термин «управление» намного шире, поскольку применяется к разным видам и сферам человеческой деятельности. Доказано, что понятие «региональное управление» включает в себя понятие «региональный менеджмент». Выявлено, что в настоящее время в управленческой литературе существует тенденция рассматривать «региональное управление» как реализацию функций региональных властей по достижению регионального развития. «Региональный менеджмент» представляет собой систему целенаправленного воздействия на управляемые объекты.

Проведенный сравнительный анализ позволил привести достаточно широкий спектр различий понятий «региональное управление» и «региональный менеджмент». Определено, что процесс регионального управления включает: управление персоналом, управление экологией, управление информацией, маркетинг, финансы и менеджмент (планирование, организация, мотивация, контроль).

Научная новизна. Усовершенствованы приемы оценивания регионального развития на основе результатов сравнительного анализа понятий «менеджмент» и «управление», что позволило разграничить понятия «региональный менеджмент» и «региональное управление».

Практическая значимость. Сформированы научно-методические положения по разграничению понятий «региональный менеджмент» и «региональное управление», приемлемые для использования органами исполнительной власти регионального уровня и органами местного самоуправления.

Ключевые слова: региональное управление, региональный менеджмент, территория, регион, региональное развитие.

УДК [339.9:332.1]:330.341

Антохов А.А.,
к.е.н., доцент кафедри економічної теорії,
менеджменту і адміністрування
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ФОКУСИ ДОСЛІДЖЕННЯ ГЛОБАЛІСТИЧНИХ ВИКЛИКІВ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Постановка проблеми. Для посилення інтересу до вивчення регіонів у рамках різних наукових дисциплін значну роль зіграла теорія глобалізації: чим більш серйозні позиції в науковому дискурсі займала глобалізація, тим пильнішим ставав погляд учених, звернений до локальних особливостей спільнот у географічному, економічному, політологічному, лінгвістичному, культурологічному аспектах [1, с. 9]. У підсумку, процеси глобалізації і регіоналізації постали суперечливими концептами економічного розвитку. Кожен з них має свої переваги і недоліки. Кожна з моделей зарекомендувала себе як така, що може спричиняти і серйозні загрози, і забезпечувати значний потенціал зростання. Наразі зрозумілим є те, що глобалізація призводить до надмірної залежності від зовнішніх процесів. Періоди кризи і загострення конфліктних ситуацій вводять країну, її економіку та соціум у скрутне становище. Тому філософія ендогенного розвитку, самозабезпечення стає все більш популярною. При цьому не відкидається потреба активних міждержавних контактів у плані соціокультурного, духовного розвитку.